

Українська людина, як підкреслював І.Огієнко, має апостольську віру, що здатна до суцільної відданості, яка відкриває нову добу свободи. Але, людина живе не тільки в сучасності, яка підтримується минулим, людина живе також майбутнім, намагається зазирнути в майбутнє. Культура є об'єднуючим моментом для минулого – сучасного – майбутнього. Підґрунтям культури являються нерациональні ментальні структури, які трансформуються в національні риси характеру народу в цілому та особистості, зокрема.

Як підкреслює О.Зибачинський – Орлан, "єдність особня, душі та Духа, тобто ціліснення суб'єкта, свідомості й волі – це образ нової людини, свободаря. Це людина свободи, резонатор усіх сутностей і вагомостей, безконечне прямування до симетричного досконалення. Вона розвиває розуміння всеохопного ідеалу, що призводить до інтегрального мислення" [3, 106].

Українська філософія і культура проголошують значення доброї нескінченності для ствердження позитивного смислу, можливості людини в досягненні ідеалу. Це означає, що абсолютна форма або принцип поєднуються з індивідуальним змістом, і тоді ідеал як форма, як принцип є нескінченим, а у своєму мінливому змісті він є в межах можливого, у межах того, що може охопити й охоплює людина.

Література

1. Огієнко І. Українська культура. – Київ, 1918.
2. Повість минулих літ// Літопис Руський. – Київ, 1989.
3. О.Зибачинський – Орлан. Воля до свободи. Думки про світ, людину й абсолют. – Сідней-Париж, 1988.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню ідей Івана Огієнка стосовно зичництва і трансформації української ментальності.

The article is devoted to the research of the Ivan Ogienko idea's about pagan Culture and trasformation of Ukrainian mentality.

Танасій Колотило
м. Кам'янець-Подільський

МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН І ЙОГО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОЧАЇВСЬКОЇ ОБИТЕЛІ

Перу видатного українського вченого-філолога, державного і церковного діяча, письменника, етнографа, перекладача митрополита Іларіона належить низка досліджень про історію релігії, церковне життя та світорозуміння етносу. Із них напрошуються тут назвати такі, як "Українська церква: Нариси з історії Української православної церкви: У 2 т." (Прага, 1942; К., 1993), "Дохристиянські віруван-

ня українського народу: Історично-релігійна монографія” (Вінніпег, 1965; К., 1992), ”Іконоборство: Історично-догматична монографія” (Вінніпег, 1954), ”Поділ єдиної христової церкви і перші спроби поєднання її: Історично-канонічна монографія” (Вінніпег, 1952).

Останніми роками справедливого оприлюднення набувають цінні рукописи невтомного трударя. Так, через чимало десятиріч написання вчених праць тепер із значними потугами сучасних огієнкознавців з’являються друком роботи із запланованої серії ”Рукописна спадщина Івана Огієнка”. Першою була видана праця ”Українське монашество” (К., 2002 р.). У задумі-проекті почергово виходитимуть такі праці Івана Огієнка: ”Українська церква за часів гетьмана Івана Мазепи”, ”Розп’ятий Мазепа”, ”Церковна хронологія”...” [3, 2] та ін.

Збирацька робота перед написанням сьгодні мало відомої читачеві книги митрополита Іларіона під назвою ”ФОРТЕЦЯ ПРАВОСЛАВІЯ НА ВОЛИНІ СВЯТА ПОЧАЇВСЬКА ЛАВРА: Церковно-історична монографія” (Вінніпег, 1961. – 398 с., ілюстр.) носила копіткий і тривалий характер. І саме про неї піде мова в цій публікації, оскільки далеко не всі зацікавлені творчістю Івана Івановича Огієнка мають можливість познайомитися з нею безпосередньо.

Домінантною виступає авторська адресність праці : ”Усім волякам, як удома, так і в розсіянні сущим, присвячую”(Див.: зворот титульної сторінки – Т.К.) [2].

Визначаючи дослідницьку мету, митрополита Іларіон щиро проймається віковичною славою Волині, тому що Почаївський монастир – ”...це її найясніша зоря, яка довгі віки світила їй і в часи радості, і в часи гіркого й тяжкого життя. Це правдиве живе серце волинське: цвів Почаївський монастир – цвіла і Волинь, занепадав монастир – занепадала й Волинська Земля. Ішли вони завжди разом, історією віковично пов’язані і на радість, і на неволю!” [2, 5]. Водночас автор зачудовано милується тамтешньою доволішністю: ”Почаївська Свята Успінська Лавра стоїть на 35 сажених високій горі (віднога Карпат), а при ній – містечко Новий Почаїв, яке з трьох боків оточує гору; за три верстви на захід від гори міститься село Старий Почаїв. Положена на мальовничій горі, Лавра зо всіх сторін здалека видна, а з дороги Дубенської її позолочена баня мерехтить уже за 40 верст. З галереї при Соборі мальовнича околиця відкривається на всі боки, як на долоні” [2, 5].

Автор монументальної розвідки задається цілеспрямованою метою, чітко зазначеною в науковому викладі: ”Пишучи цю монографію, я поставив собі головним завданням – відновити ідеологію життя й праці Почаївського монастиря, показати його ролю в культурному розвої. Тодішні монахи служили і Господові, і народові, і всю цю службу я й пильную воскресити з-під глибокого порохи віків, і показати, якою вона була ідеологічно й національно” [2, 10].

Закономірним і з своєрідним підходом постає в автора розвідки бачення історії Почаївської Лаври, а саме, – як історії православної церкви, історії українського народу та його культури. Розглядається

ця історія митрополитом Лларіоном у перебігові першої (другої, третьої) доби, відповідно хронологічних меж – це приналежність Почаїва до складу Київського князівства, потім до Галицько-Волинського, далі він був окупований Литвою і згодом Польщею. Друга доба тривала "цілих неймовірно довгих 200 літ, коли (Виділена вставка наша. – Т. К.) і Україна, і її Православна Церква жили як на вулкані, і найголовнішою справою, що біла й їла Україну, завжди була саме унія. Унія для всієї православної України була в центрі її життя, її страждань, її ідеології, її політики, її надій, її вимог... За польсько-римською унією крилося цілковите знищення України, як окремої нації, і всі добре знали ці страшно довгі 200 років..." [2, 10]. Із цих цитованих рядків і всієї праці митрополита православного віросповідання зримо випливає, що автор аж ніяк не засуджує конфесійних єднань (уже тепер легалізованих в Україні), а спрямовує увагу читача на тогочасні шляхи та методи безцеремонного втручання поневоловачів у духовне (та й матеріальне) життя українського народу. "І третя доба Почаївського монастиря, коли він знову вернувся до православних і поєднував розростався та міцнів. І скрізь я звертаю пильну увагу на ідеологічне й національне життя монастиря" [2, 11], – пише дослідник.

Автор названої праці ставить "собі завданням докладно вяснити життя Почаївської Лаври..." [2, 11], а відтак робить спробу узагальнено охопити та висвітлити багатомісячну історію прославленої серед українського народу як узвичаєного й масово визнаного місця поклоніння, пошанування святих Стоп Матері Божої – Почаївської Лаври [1], починаючи з найдавніших про неї відомостей. А найраніші свідчення про Почаївську Лавру та монахів, її засновників, із затуманеного далекого минулого зримо не проступають. Чимало різничань у рукописах і друках, а ще більше хронологічних прогалин та неточностей. Чи треба б було запеклому ставленнику єзуїтів, провокаторові о. Павлові Навродському знищувати живі документи про історію Лаври? У розглядуванім дослідженні митрополита Лларіона з цього приводу читаємо: "У лютому 1832-го року до Єпископа Волинського Амвросія, що жив у Почаївському монастирі, прибув боніфратський провінціал ксьондз Ян Навродський, і попросив прийняти його в Православ'є і в монастир. Це була освічена людина, і Єпископ його прийняв у суцільному сані, і в монашестві назвав Павлом. Це була людина, яка скоро втерлася в довір'я і Єпископа, і всього монастиря. Єпископ доручив о. Павлові (чужому!) впорядкувати... архіви, а також матеріальні й судові справи. П. Навродський пильно всім цим займався. Пробув він у монастирі 5 літ" [2, 207]. Згодом о. Навродський наполегливо домагався заволодіти ключами від Собору, та помітивши за собою особливий догляд, втікає за кордон. "Стали робити слідство, і виявилось, що о. Навродський був підсланий від єзуїтів нашкодити монастиреві, скільки можна, а головне: понищити важливі акти та викрасти Чудотворну Почаївську Ікону Божої Матері. Виявилось, що о. Павло по-викрадав і понищив в Почаївському архіві, якого він "упорядковував", що єзуїтам треба. Крім цього, він викрадав з актів розписки та векселі

різних монастирських боржників і продавав їх заінтересованим, а гроші брав собі..." [2, 208]. Всілякі коментування цитованого тут зайві.

Написання вагомої праці про певне суспільно-культурне явище супроводжується тривалим пошуковим віднайденням джерельних матеріалів та їх глибоким аналізом при текстовому викладі. Митрополит Лларіон тривалий час займався такою роботою в архівних фондах Варшави та Вінніпега. Відвідав він і сам монастир. У примітках праці скромно зазначено: "І я восени 1924-го року був у Почаївській Лаврі і вивчав її та її архів. Це було за Ігуменства мого учня о. Дамаскина" [2, 370].

Чи не найбільше у своїх дослідженнях про Почаївську Лавру опирається митрополит Лларіон на опрацьовані ним архівні джерела, збережені в фондах Почаївського монастиря, фактажні науково-розвідкові роботи Хойнацького А. ("Почаевская Успенская Лавра. Историческое описание". – Почаїв, 1897. – 524 с., 30 мал.). Цю працю свого часу виправив, доповнив і видав Крижанівський Г.Я.; Амвросія А. ("Сказаніе о Почаевской Успенской Лавре". – Почаїв, 1878. – 296 с.) та ін., зазначені у примітках [2, 377-381].

Задля переконливих свідчень про давність Почаївського монастиря автор розглядуваного дослідження акцентує на різному роду джерелах, які сповіщають про явлення Божої Матері на Почаївській Горі та появу Цільбоносної Стопи з лікувальною водою; наводить тексти унікальних тогочасних рукописних грамот XIII – XVI та інших століть, підтверджуючи громадсько-церковне значення фундацій монастиреві, які були надані піклувальниками про православну віру на Волині – Гойською, Домашевськими, Потоцьким, Орловою-Чесменською, Блудовою... Вчений оповідає про Чудотворний Образ і подає опис почаївських чуд.

Життя Почаївської Лаври висвітлено в змалованні головних історичних подій та діянь подвижників-монахів. У цьому плані подається, зокрема, інформація про облогу Почаївського монастиря турками в липні 1675 року і чудесне його врятування Пресвятою Богородицею. Серед ігуменів Лаври особливою увагою заслужено виділяється Іов Жазіло, згодом введений в сонм святих православного українства.

Окрему яскраву сторінку з минулого монастиря відведено діяльності Почаївської друкарні, яка відіграла визначну роль у справі популяризації релігійних та світських знань серед населення Волині та й інших регіонів України. Почаївські видання і за змістом, і за призначенням явно різномірні. Це книги богослужебні, проповідницькі, повчальні, про життя Святих; передрук знаменитої Острозької Біблії, збірник духовних співів з нотами "Богогласник" та багато ін. Одне з видань друкарні зумисне назвемо повністю, бо "зміст цієї книжки видно з повного наголовку її: "Книжиця для господарства, указуючая, як ратовати вь хоробахъ всякую скотину, то есть: конѣ, волю, вѣвцѣ, козы, свинѣ, якъ бѣлѣти полотно, якъ боронити пашнѣ от саранчи, якъ ратоватися от джумы, як губыти гусельницю от капусты, як ловиты рыбу, як губыти мышы и щурѣ, як ратовати людей,

которых собаки скажениі покусали, якъ ратовати человека, который не въ давномъ времени зъ ума выйдеть” [2, 325].

Правдоподібно, що саме почуття проповідника та усвідомлювача православного віросповідання керували митрополитом Іларіоном, який волею обставин був змушений поневірятися близьким та надто далеким зарубіжжям, і сприяли глибокому усвідомленню та переконанню свого патріотично-національного обов'язку в своїх пориваннях докластися до послужинь рідному народові.

Література

1. Див.: Колотило Т.І. Паломництво на Поділлі // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів і аспірантів, присвяченої 85-й річниці Української національно-демократичної революції. – Кам'янець-Подільський, 2002. – Т. 1. – С.197-199.
2. Митрополит Іларіон. Фортеця Православ'я на Волині Свята Почаївська Лавра: Церковно-історична монографія. – Вінніпег, 1961. – 398 с., ілюстр.
3. Сохацька Є.І. Дарунок пам'яті Івана Огієнка / До 121-річчя від дня народження // Студентський меридіан: Газета Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. – 2003. – 31 січня (№ 1444).

Анотація

У статті розглядається маловідома українському читачеві історична монографія митрополита Іларіона "Фортеця Православ'я на Волині Свята Почаївська Лавра". Основна увага зосереджується на багатому джерельному фактажі про Почаївський монастир, який має велике значення в історії українського православного віросповідання, народу України та його культури.

The article deals with the unknown work an historical monography of Metropolitan Ilarion "Fortress of Orthodoxy in Volyn. Holy Pochaiv Lavra". The main attention is focused on the rich sauce information about Pochaiv Monastery, which is of grate value in the History of Ukrainian Orthodoxy and Ukrainian culture.

Тамара Міцінська
м. Хмельницький

МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН – СЛУЖИТЕЛЬ БОГОВІ Й НАРОДОВІ. ОГЛЯД ЗА БІОГРАФІЧНОЮ МОНОГРАФІЄЮ ІНЖ. А.НЕСТЕРЕНКА

Іван Іванович Огієнко, видатний український державний і культурний діяч, у складний і суворий період боротьби за суверенітет України самовіддано служив справі національного відродження. Огієнко відомий у світі і як Митрополит Іларіон. У фондах музею